

C. R. Bibl. Univ. Leop.

59990

217
ЕДАГОГІЧНОГО Ч. 47

I

PR

АБУ КАЗЕМОВІ КАЩІ

—•— АРАБСКА КАЗКА —•—

переробив

Іван Франко.

—•— Ціна 20 кр. —•—

ЛЬВІВ 1895.

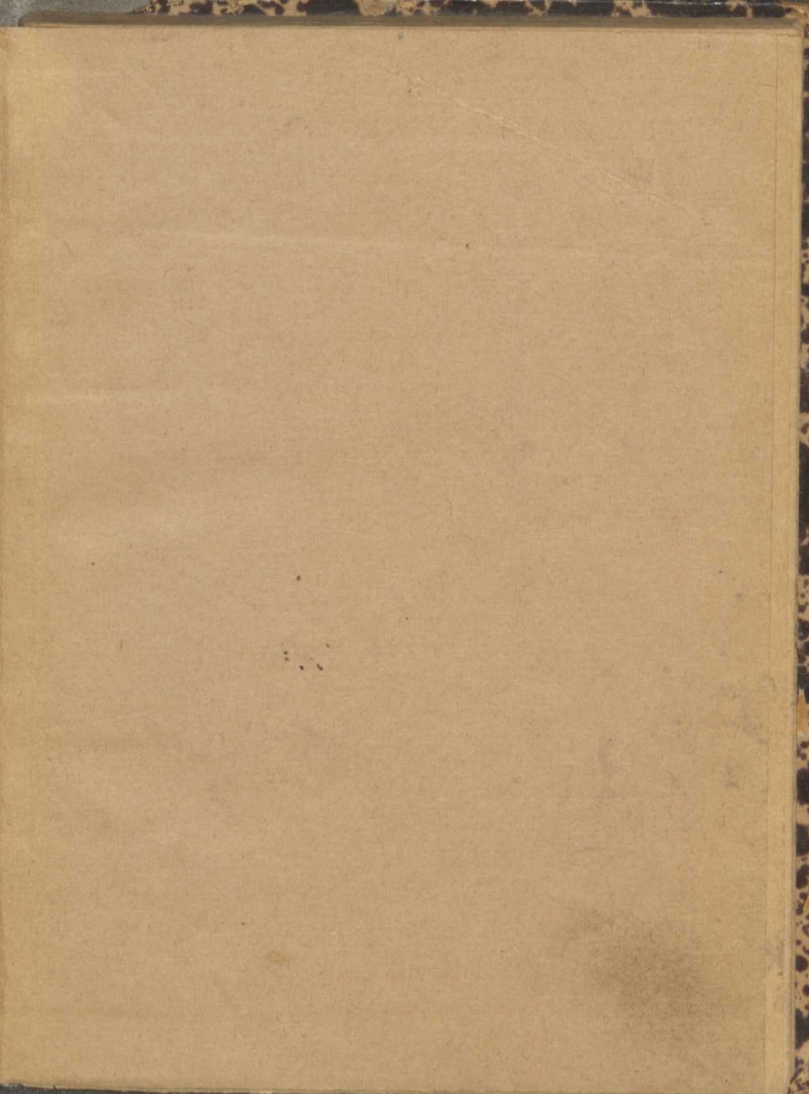
друкарня Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

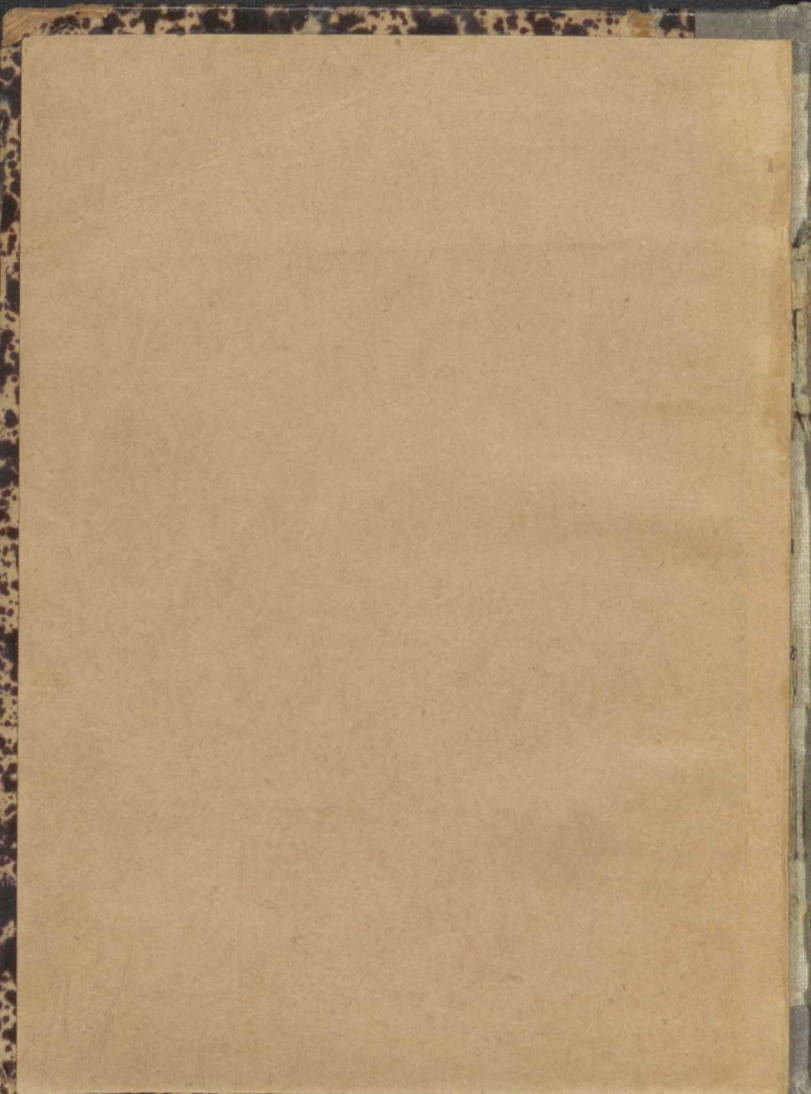
EX
BIBLIOTHECA
CAESAREO - REGIAE
UNIVERSITATIS
LEOPOLIENSIS

B. N.

74. 713.

CL. M. 20

ЛБУ КАЗЕМОВІ КАЩІ

—◆— АРАБСКА КАЗКА —◆—

переробив

Іван Франко.

ЛЬВІВ 1895.

З друкарні Наукового Товариства ім. Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

27 июля 1945

№ 58

I.

Хто такий був Абу Казем і як виглядали його капці.

У Багдаді славним місті —
Тому літ не сто, не двісті,
Як каліфи¹⁾ ще жили,
Був вдовець, стара катряга,
Та такий вам скупиндряга,
Що шукать по всій землі.

Хоч багатий був як рідко,
То ходив брудний як дідько
І обдертий як жебрак:
Сороччище чорна, груба,
Ледво руб держить ся руба,
А штаниці мов райтак.²⁾

¹⁾ Каліфами звались магометанські володарі, що були zarazом царями і головою церкви.

²⁾ Райтак — решето з великими дірками.

Лисину замість турбана³⁾
Обвивала шмата драна,
Ветха — й коліру не знать;
Плащ — верета-перетика,
Шпилька з терня, пояс з лика —
Хоч у просо, шпаки гнать.

Звав ся дід той Абу Казем,
Був купець собі, не блазень,
Пахощами торгував.
Як по місті йшов часами,
Всякий люд за ним юрбами
Біг і дивом дивував.

Та найбільше всіх уваги
У старого скупиндряги
Єго капці знай тягли:
Але капці-ж бо то капці!
Що мабуть ще дідьчій бабці
Слюбним обувом були.

Відки Абу Казем взяв їх,
Кілько літ вже уживав їх,

³⁾ Завій, котрий Араби носять на головах замість шапки.

Сего не затямив сьвіт;
Знали лиш шевці багдадскі,
Що ті капці чудернацкі
Латали вже з десятих літ.

Що там прищінок без міри!
Що там дратви, що там шкіри
Шевскі руки уплели!
Десять раз подошви клали
До старих нові шпиляли,
Щоб міцнійші були.

А під десять шкур тих, братку,
Абу Казем на остатку
Цьвяхів густо сам набив,
Тай то цьвяхів з головками,
Мов цибулі з чесниками, —
На уряд коваль зробив.

І обцаси тож незгірші:
Мов копита що найширші,
Оттакий лишали слід;
Пришви дубельтово шиті
Так були латками вкриті,
Наче дуб, корявий дід.

Новий ковчег — я певен —
Стільки лат не мав і бревен,
Що ті капці-шланакі,
Подабали на колоду,
А тяжкі були до ходу,
Наче проса два мішки.

Тож то мир увесь зглядав ся,
Як в них Казем прокрадав ся
Вулицями на базар,
Як потів бідак і сапав,
Ноги тяг, що ледво шланав,
Мов за кару кайданяр.

Капці тії так всі знали,
Так їх часто споминали,
Що прислівем стались в мить:
Як тяжке щось мав хто в гадці:
„Се як Каземові капці,
Сего я не втну зробить.“

Слухайте-ж, як доля ненька
Тими капцями злегенька
Скоботать єго взяла,
Поки всі гидкі й болющі

Злих привичок шкаралющі
Потрощила й розмела.

II.

*Як Абу Казем на ліцитації купив
собі біду.*

Раз базаром Абу Казем
В день торговий ледво лазив,
В своїх капцях ноги тяг,
Та торгу він знай шильнує!
Тут продасть, там знов купує
Все снуєсь по вулицях.

В тім забили барабани
І валить народ юрбами
Там де возний судовий
Став на бочку й викрикає:
„Хто охоту й гроші має,
Най іде в базар новий!

„У базарі, добрі люде,
Ліцитація зараз буде!
Там купець є Бен Омар,
Пахощами він торгує, —

От у него ліцтує
Суд за довг увесь товар.“

Музульмани тее чують,
Ті жаліють, ті кепкують,
Та ніхто не поспіша.
„Пахощі, се бабске діло!
Нам на те, щоб грішне тіло
Прокормить, нема гроша!“

Та один лиш Абу Казем
Вчувши се аж скочив разом,
Мов підріс і просьвітлів.
„Пахощі, та й то хороші!
Продадуть за пєсі гроші!
Коб на час я долетів!“

І вже сапа і вже фука,
Шкандибає і штильгука
В Бен Омаровий базар...
Тут сніткне ся, тут офукнєсь,
О прохожих лобом стукнєсь,
А біжить мов на пожар.

Прибігає — не витаєсь,
Тільки про товар питаєсь

Та розвідує ціну.
В тім Омáр к нему́ підходить
І на бік его відводить
На хвилиночку одну.

„Друже любий, Абу Казем!
Бачиш, що за горе разом
Впало наче з неба грім
На мій дім! Та їй же Богу,
Най зломаю зараз ногу,
Сли я сам що винен в тім!

„Знаєш сам — купець я чесний,
Але трафивсь друг облесний,
Я за него заручив;
Вчора мав він довг сплатити, —
Ну, і втік! І ось, гляди ти,
В що мене він затащив!

„Друже любий, Абу Казем!
Поратуй мене сим разом!
Словечко одно скажи,
Що сплатиш сей довг за мене!
А то горенько нужденне
Жде мене в тюрмі, в вежи!

„Та самому-б ще терпіти
Пів біди! А жінка, діти!
Адже все сплїндрують тут!
Так що їм хоч зараз гинуть,
Хоч із моста в воду линуть...
Сяк чи так — нам всім капут.“

Та не зрушив скупиндрягу!
Замість взяти на увагу
Єго просьбу, єго плач,
Він промимрив: „Кумцю любий!
Я? Тебе спасать від згуби?
Чи ж то я такий богач?“

І лишивши Бен Омара
Він спішить, де возних хмара
Ліцитацію вела
І рожевого олійку
Величезную сулійку¹⁾
Власне к продажі внесла.

¹⁾ Сулій — велика фляшка, бутля.

Сей олій з Шіра́су¹⁾ просто
Варт був певно п'ястрів²⁾ зó-сто, —
Та ніхто не купував:
Абу Казем скупарисько
Безсумлінно всю бутлисько
За три п'ястри сторгував.

Дав три п'ястри, в кіш бутлище,
Та домів коби чим швидше, —
Наче з краденим летить.
А Омар зітхнув тай шепче:
„Бог тобі за добре серце
Ще й з процентом заплатить!“

III.

*Як Абу-Казем перший раз позбув ся
своїх капців.*

От таке добро здобувши,
Про товариша забувши,

¹⁾ Шірас — головне місто Персії, славне своїми рожами, з котрих видобувають дорогоцінний рожевий олійок.

²⁾ П'ястр — арабська монета, трохи менша від нашого гульдена.

Абу Казем страх зрадів.
Щоб всі бачили, що справив,
Цінну бутлю він поставив
У вікні, де сам сидів.

Сам він взяв ся міркувати,
Як би відпразникувати
Славний сей здобуток свій?
Дать на боже? Учту справить?
Ні, про се й не думав навіть.
„В лазню я піду як стій!“

Дім як слід позамикавши
І за пояс ключ заткавши,
В лазню почалапав він.
Тут за вступ прийшлося платити, —
Плюнув, буркнув щось сердитий,
Мов би гризти мусів хрін.

В лазні служба вже пильнує:
Той у него канці ззує,
Сей знімає драний плащ,
Третий ноги натирає,
Той щось в крижах направляє,
Що аж хруснув в спині хрящ.

Поки там служебні руки
Скупаря беруть на муки,
Мажуть, правлять, місять, труть,
Аж підходить звільна к ньому —
Друг один — чи то скупому
Він таким здавав ся бути.

Привитались, розмовляють,
Сеє-теє споминають,
Далі друг сміятись став:
„Абу Казем, любий друже!
Тії капці — час вже дуже,
Щоб ти інші капці мав!

„Глянь! Сеж дійснії почвари!
Ім нема в Багдаді пари:
Кльоци шкуряні якісь!
Ти-ж є чоловік маючий, —
Справ собі як слід папучі,
В кандалах отих не лїзь!“

„Правда, друже!“ — Казем каже. —
Я вже й сам нераз, а якже,
Про те думав, як на гріх:
Але, знаєш людську вдачу!

Як старі ті капці бачу,
То міні щось жалко їх.

„Так уже я з ними зжив ся!
А як добре придивив ся:
Таж вони ще добрі скрізь!
Щож, їх дурно викидати,
А новії купувати?
Се-ж нерозум! Бога бійсь!“

Поки так балакав Казем,
Аж до лазні входить разом
Пан багдадський судія.
Кинулись до него слуги:
Сей роззув, турбан зняв другий...
„Я натру! Обмию я!“

Абу Казем аж озлив ся
І з під лоба подивив ся
На лизунство „подлих“ слуг,
Тай пішов у лазню живо,
А за ним глядів жартливо
Той єго ніби-то друг...

Був там довго чи коротко,
Паривсь гірко чи солодко,

Се не є вже наша річ,
Доста, що судя ще в ванні
Кляв на слуги окаянні,
Як наш Казем вийшов пріч.

Вийшов з лазні, одягаєсь...
Де є капці? Оглядаєсь,
Але капців ні сліду!
А на місці їх блискучі
Ще новісїнькі папучі
Хтось поклав як на біду.

Абу Казем усміхнув ся.
„Хитрий друг мій! Як звинув ся!
Сам немов мене ганьбив,
Та заким я вимивсь в парні,
Він взяв капці незугарні,
А папучі ті купив.“

Так то хитро Абу Казем
Виміркував все те разом
І повірив в догад свій!
Швидко вдяг свої онучі
І обув нові папучі,
З лазні драла дав як стій.

Та хоч дав він з лазні драла,
В слід за ним біда вже гнала,
Мов за жертвою змив!
Ось чортів спімнувши копу,
Виліз наче рак з окропу
З лазні сам пан судія.

Вийшов з лазні, одягаєсь...
Де папучі? Оглядаєсь,
А папучів ні сліду!
Замість них для осолоди
Два капчиська мов колоди
Хтось поклав як на біду.

Пан судя був дуже строгий,
Наробив як стій тривоги:
„Хто мої папучі вкрав?
Хто для насьміху й наруги
Сі проклятії капцюги
Замість моїх тут поклав?“

Страх і трепет по всій лазні
Шепти, мови невиразні...
Далі скрикнули всі враз:
„Ах, се-ж Каземові капці!“

Певно, трястя єго бабці,
Він же й обікрав тут вас!“

Зараз хопивши палюги
В здогін скочили два слуги.
Абу Казем і не снів,
Що біда за ним йде спішно!
Він в нових папучах втішно
Вже до дому доходив.

А в тім крики єго гадку
Перервали: „Дядьку, дядьку,
Зупиніть ся! Стійте, гов!“
Став мій Казем, озираєсь, —
Се хлоп з лазні наближаєсь,
Весь задиханий прийшов.

„Дядьку Казем, Аллах з вами!
А там в лазні пан за вами,
Пан якийсь знатний питає.
Конче хоче вас пізнати.
Се мабуть купець багатий,
Бо нас двох по вас післав.“

Абу Казем здивував ся,
Веселенький поспішав ся,

Дунав добрий зиск найти.
В лазні він вступа пороги,
Коли бач, суддя тут строгий
Як не крикне: „А, се ти!

„Ти се, дрантавий злодюго!
Гей, візьміть, звяжіте туго
І в тюрму єго запріть!
І здійміть мої папучі,
А капчиска ті вонючі
До карку єму вчепіть!“

Тут мав лазню Абу Казем!
Не пішло єму се плазом,
Що приятель жарт зробив.
Що вже плакав і кланяв ся,
Толкував ся і звиняв ся, —
Пан суддя трохи не бив.

Мусів Казем на остатку
Пястрів видобуть десятку
І судді віткнуть в кулак,
Щоб минути злої казні.
Так то змитий з тої лазні
Видобув ся неборак.

IV.

*Мокра меланхолія Абу Казема. Він
кидає свої капці в ріку Тігрис, та вони
по злодійски нічною порою вертають до
него назад.*

Абу Казем страх нещасний
Повернув у дім свій власний
А вернувши розридався.
Він скупар був, не злодюга, —
Аж тут ось яка наруга
Впала, що й не спамятався.

„Боже! — крикнув він крізь сльози,
Чиж то я коли де в лози
Крадене добро таскав?
Чи в кавярнях крав турбани?
Чи по лазнях я кармани
Людській ревідував?

„Чи з злодіями я шляв ся,
До комори добирав ся,
З стайні коні виводив?
Чи то я підніє правицю

На Каліфову скарбницю?
Чи везіру*) догодив?

„Будь я не купець, а віхоть,
Сли чужого хоть за ніхоть
До моїх прилипло рук!
Щож судді я тому вдіяв,
Що мене він позлодіяв
І здер з мене гроший гук!

„Боже, знаєш в своїй власти,
Чи хоч думку мав я вкрасти
Ті папучі навісні!
Я-ж не ткнув ся б їх, як живо,
Сли-б не жарт, що так злосливо
Хитрий друг удрав міні!

„Ах, та вже тепер я бачу,
Що мою поцтиву вдачу
Тії капці в гріх ввели!
Я бажав папучі мати, —
Мусів се мій друг пізнати,
Щоб він висів на гили!

*) Везір — високий урядник державний.

„Я бажав в нових ходити, —
Грошей жаль було — купити,
Пристрастила ся душа
До отсих кайданів клятих!
Через них прийшлось віддати
Купу ось яку гроша!

„Кляті капці! Засліпили
Ви мене зовсім в тій хвили,
Душу спутали мою!
Ви мене вели до згуби!
Так за те я чорту в зуби
В сій хвилині вас даю!“

В тім настрою страх понурім
Він за вуха капці шнуром
Міцно враз оба звязав,
Взяв на плечі мов колоду
І над річки Тігра воду
В тихих думках поманджав.

Не далеко мав манджати:
Близько від єго кімнати
Бистрий Тігріє шумно плив.
Абу Казем над рікою

Став і ось перед собою
Свої капці положив.

„Капці, — мовив він, — невдячні!
Ви забули, необачні,
Як я вас любив, беріг!
Як я звільна в вас чалапав,
Кілька сот разів вас латав,
Підбивав, скріпляв як міг!

„А про те ви, капці кляті,
Замість вдяки, благодаті
Довели мя до біди!
Ось вам від старого друга
Замість вдяки та-ж наруга:
Йдіть до біса до води!“

І каміня в них наклавши,
Шнуром добре завязавши
Розмахав і бух в ріку!
А вертаючи до дому
Тішивсь, що собі самому
Пімсту видумав таку.

Ой, так, так! Собі самому!
Бо коли вернув до дому

І про капці ні ду-ду,
Злая доля на готові
Тії капці стофунтові
Мала на єго біду.

Ось три дни собі минули.
Нічю рибаки тягнули
Невід в Тігрієї по дні.
Як тягнули, так тягнули,
Раптом щось тяжке почули
Мов колоду у матні.

„Бачність! Риба є велика!“
Крикнув невода владика, —
„Затягай до беріжка!
Живо братці! Осторожно,
Бо єї сполошити можно!
Але-ж бестія тяжка!“

Стогнуть рибаки, працюють,
Знай до берега прямцюють,
Аж ось раптом: пррр, та гов!
Запялась матня в колоду!
Щоб віднять, владика в воду
Мусів бовтнуть стрімголов.

Довго шпортавсь там та нишав...
Виліз — ледво-ледво хлинав.
Хлопці невід потягли.
Ще тяжкий! Ну, Богу хвала!
Значить, риба не прорвала!
Страх цікавії були.

Витягають: що за дідько!
Риби ні хвоста не видно!
Діри у матні кругом,
А на споді для вигоди
Два капчиська мов колоди
Та ще й з кам'яним нутром!

Став владика тай журить ся,
Проклинає аж курить ся:
„Щоб єму тристенний біс,
Тому вражому падлюці,
Що ті дідьчії папуці
Нам в найкращий вир заніє!“

Аж один рибак погляне
Тай говорить: „Пане, пане!
Чи-ж не знаєте ви їх?
Се-ж, — тристенний єго бабці! —

Абу Каземові капці!
Він собі з нас робить сміх!“

„Так?“ — владика лютий крикнув,
Капці з невода він смикнув
І нічого не сказав:
Взяв на плечі мов колоду
І прискорюючи ходу
Вулицею поманджав.

Не далеко мав манджати:
Зупинив ся просто хати,
Де наш Абу Казем жив;
Там, щоб хвильку відітхнути
І довкола позирнути
На землі їх положив.

Пусто скрізь було в тій хвили.
Тож він розмахав що сили
Капцями тай бух в вікно!
Сам на річку скочив живо,
Та знай шепче: „Маєш пиво!
Маєш! Все міні одно!“

V.

*Рожево-пахуче пробудженє Абу Казема,
гіркий плач єго і рішенє — спалити
капці у огни.*

Не злякавсь так Йона того,
Як єго з судна сухого
В морську кинули глубінь;
Не в таке впав остовпінє
Беда, як мертве каміне
Прорекло єму: Амінь;*)

Не такий Филістимлянів
Страх напав, як стовп той грянув,
Що звалив сліпий Самсон, —
Як злякав ся Абу Казем,
Коли брязком, стуком разом
Вдарило єму на сон.

„Боже правий! Боже правий!
Чи то сон такий лукавий,

*) Беда, знаменитий англійський писатель і проповідник ІХ. віку осліп на старість, та про те ходив проповідати від села до села. Раз пестник-провідник завів єго між каміне; Беда виголосив огнисту проповідь, після котрої каміне крикнуло: Амінь.

Чи кругом валить ся сьвіт? "
Так прокинувшись бурчав він,
Сонні очі протирав він,
Щоб довкола поглядіть.

Поглядає — горе! горе!
У покою наче море
Запахуще розлилось,
А в тім морі серед хати,
Мов остров якийсь заклятий
Бовваніє чорне щось.

Чи то казка? Чи то снить ся?
Щоб зовсім протверезить ся,
Він потяг себе за ніс.
„Ні, не сплю! І ось вже дніє.
Та який се холод віє
Крізь віконце? Що за біс?“

Він зриваєсь, з ліжка сходить,
По тім морі босо бродить
По самісінькі кістки;
Раптом скрикнув мов безумний,
Впав на ліжку, мов до трумни —
Зрозумів усї звістки.

Він пізнав те чорне диво
Шо близь ліжка гордівливо
У олійку розляглось:
Не остров се в океані,
Єго капці окаянні
Повернули к нему ось.

Як пізнав їх дід нещасний,
То єму від разу яений
Став весь звязок загадок:
Шмба збита, бутля збита
І та річка скрізь розлита —
Весь покій в олійку мок!

„Боже! За щож тільки кари?
У підлозі всюди шпари,
Весь олійок пропаде!“
Скрикнув Казем, серед хати
Скочив, щоб олій збирати —
Але де збирати, де?

Поки там найшов боклагу,
Вже старого скупиндриягу
Кара повна досягла:
Весь олійок втік у шпари,

Окрім запашної пари
Дошка голая була.

Став наш Казем, страту баче
І сердечне, ревне плаче,
Бороду на собі рве;
Кілько раз на капці гляне,
Їх клине, що духу стане,
А лютує, аж реве.

„Капці, капці, каро божа!
Що за демон з Тігру ложа,
З дна річного вас добув?
На мою тяжку руїну
В нещасливу годину
У вікно мені шпурнув!

„Чом не довершив вже злови
І мені вас, до хороби,
Не шпурнув на лоб старий,
Щоб я сьвіта більш не бачив
І не кляв і собачив
З горя так, що Боже крий!

„Щож я буду бідний діяв?
Всі надії, бач, розвіяв

Лютий ворог в один мах!
Через капці проклятуці
Наробив з олійку гуці,
Сотню пястрів виссав прах!

„Капці, капці, бузувіри!
До якоїж ви ще міри
Дійдете в завзятю злім?
Краще б кров мою ви пили,
Аніж бутлю сю розбили!
Щоб розбив вас божий грім!“

Але капці серед хати
Розлягли ся як магнати —
Чорні, мокрі та важкі, —
Вид їх бридкий, безугарний,
Та за теє запах гарний,
Бо в олійку по пряжки!

Вид сей — Каземова скрута.
Піднімалась злоба люта
В єго серці против них.
„Стійте, клятї шлапацюги!
За всі шкоди і наруги
Я на вас пімщу ся в миг!“

„Моїх рук ви не втечете,
Марно, гидко пропадете,
Як собаки навісні!
Як жидів тих кровопійців,
Геретиків-боговбійців
Я спалю вас у огні!“

Сю завзяту постанову
Й грішную єї основу
Абу Казем проскрипів,
Потім капці взяв за чуби,
Щоб задвигать їх до груби,
Та враз став, мов остовпів.

„Мокрі, кляті! Що робити?
Як же їх мені спалити?
Адже треба сажень дров,
Поки шкура ся розмокла
Висхне — щоб тут нагле здохла! —
Значить, кошт і страта знов!

„Винесу хіба на кришу,
Там на пару день їх лишу,
Най собі на сонці схнуть,
А тоді на славу божу

Дідьче се насїне вложу
У огонь — тай к чорту в путь!“

Так собі розміркувавши
І на палку капці взявши
Казем їх на дах понїс.
Верг там, та не бачив того,
Як сміявсь і кпив ся з нього
Злобний псотник, клятий біс.

VI.

*Собачі псоти на дасї і їх сумні наслідки
в низу. А ти плати, Абу Казем!*

У Багдаді славнім місті
Є вулиць не сто, не двісті,
А круті всі та вузкі;
А при них дома маленькі,
Наче при пеньку підпеньки,
А дахи на всіх плоскі.

Наче скрині ті біленькі,
Двері, вікна все маленькі,
Тягнуть ся дома ті в ряд,
Всі до вулиці плечима,

Кождий зиркає очима
На подвіре та у сад.

Днем народ в домах дримає,
Доки спека донимає,
Бо там спека що аж страх;
Аж коли повечеріє,
З Тігра холодом повіє,
Люд гуляє — по дахах.

Там дахи те, що в нас сквери —
Супочивок і спацери
І сусідський розговір;
Щоб свіженьким подихнути
І на город позирнути
Всяк спішить на дах, на двір.

Днем, коли пани дримають,
По дахах лиш пси гуляють,
Як у нас по вулицях;
Там для них простору много,
Не значить їм се нічого
Скочити з даху на дах.

Там то скоки, там то псоти
Виправляють пси і коти,

Перегони та борні,
Гавкають немов на ловах,
Мявкають на всяких мовах,
То гризуть ся мов дурні.

Гарна річ є жарт невинний,
Та не кождий жарт — дитинний,
Не однако кождий варт:
Хлоп жартує — зарегочеш,
Пан жартує — плакати хочеш, —
Та найгірший песій жарт.

Здигали ось пси-Багдадці
Абу Каземові капці,
Що там сохли на дасі:
Всі над ними поставали,
Головами знай кивали,
Мов над карпом у вівсі.

Поставали тай не знають,
Що з тим звірем діять мають,
Далі гаркли: дзяв, дзяв, дзяв!
Звір сидить, немов колода.
Пси міркують: ось пригода!
Вже один за вухо взяв.

Гаркнув, тягне — годі рушить!
Ба вже другий зуби сушить,
Капця торгає за ніс.
Тут і иньші скоком, скоком,
Хто встиг прямо а хто боком —
Гей до капців, щоб їм біс!

Гавкають на всякі гласи,
Рвуть за вуха, за обцаси,
Відривають прищипки,
Торгають куди попало,
Та всегó ще їм за мало, —
Розігрались залюбки.

Два, три разом їх чіпають,
Капці в гору піднімають,
Тягнуть, котять, волокуть:
Сей упаде, той прискоче,
Сей гаркоче, той дзявкоче, —
Затягли їх в самий кут.

Та хоч тут їх дотащили,
То в спокою не лишили, —
Міри песій жарт не зна!
Далі рвали і гарчали,

Піднімали і тручали,
Наче пер їх сотона.

Раптом зойкнув песьсько з жаху,
Як тяжезні капці з маху
Гримнули з ним враз у низ.
Прочі пси мов змиті стали,
В низ хвости всі попускали,
Потім мовчки розійшлись.

Так злочинець, зло зробивши,
Утікає, хвіст стуливши,
Геть у гори та ліси.
Слухайтеж, яку провину
В нещасливу годину
З каццями зробили пси!

По при Каземів домище,
Тиснучись к стіні чим ближе,
Щоб не впасти де під віз,
Власне сею годиною
Йшла бабуся з дитиною, —
Видно біс її надніс.

Стала баба просто рога,
Задивила ся небога,

Як счепились два вози:
Коні шарпають та рвуть ся,
Візники трохи не б'ють ся,
А пани кричать: вези!

Стала баба, всіхаєть ся,
Щось їм радить збираєть ся,
А дитя держить в руках.
В тім гар-гар, гур-гур почулось,
Щось страшне таке метнулось,
Мов увесь звалив ся дах.

Зглянутись не встигла баба, —
Вже кіхтяста песь лаба
Шкраб єї через лице!
Передерла мов драбину, —
Баба кинула дитину
Та й кричить: „Ой, щож отсе?“

На дитину-ж ту нещасну
Впали капці рівночасно,
Мов із неба лютий грім:
По головці як дістало,
То лиш дрібку запицало,
Тай уже було по нім.

Тут вже івалт і крик зробив ся!
Перед домом люд стовпив ся,
Всі кричать, мов на живіт.
Баба кров з лица втирає,
Мов безумна знай питає:
„Що се, чи валить ся сьвіт?“

Та дитя мертве як вздріла,
То страшенно заревіла:
„Ой ягідочко моя!
Моя внучечко єдина!
Щож без тебе, сиротина
Та почну на сьвіті я?“

Люди слухають, зітхають,
„Що тут стало ся?“ питають, —
Хто се, як дитину вбив?
Та як капці угледіли,
В один голос заревіли:
„Ось він! Ось хто се зробив!

„Га, сеж Каземові капці
Вбили внучечку тій бабці
Ще й самій роздерли твар!
Абу Казем! Гей, чи чуєш?“

Кащів своїх так пильнуєш?
Де є клятий той скупар?“

Абу Казем наш нужденний
Вчувши галас той страшенний,
Весь поблід і помертвів,
Весь затряс ся мов трепета,
Бо вже чує, що в тенета
Біс єго зловити вєпів.

Вийшов, мов на суд злочинець.
Гнеть якийсь там челядинець
Здоровенний, мов медвідь,
Хап єго за руку живо:
„Ось де, пане, ось те пиво,
Що ви вєпіли наварить!“

І притяг єго до баби,
Абу Каземові лаби
Єї кровю обмазав.
„Бачте! Бачте кров невинну!“
Потім вбитую дитину
В руки Казему поклав.

„Нате, пане, попестіте!
Або хоч собі зваріте!“

Саме добре у окріп!
Певно сего ви бажали,
Як ті капці заставляли,
Мов на вовка в лісі сліп.“

„Ганьба! Ганьба! — крикнув разом
Тлум весь — ганьба, Абу Казем,
Що забулись ви аж так:
Баб та діти розбивати!
Бо на щож би пакувати
В капці стільки каміняк?“

„Людоїде з серцем драба! —
Скрикнула кровава баба —
Ти не думай се собі,
Що свою тяженьку рану,
Свою внучечку кохану
Подарую я тобі.“

„Люде добрі! Присвідчіте!
І зо мною враз ведіте
До судді єго, як стій!
Щоб всяк знав єго провину,
Най він сам несе дитину,
Капці ж двом тра взять на кій!“

Абу Казем як заклятий
Слова ще не вепів сказати,
Спам'ятати ся не міг,
Як усе те, мов невольна
Візія якась пекольна
Прямо збило єго з ніг.

Весь він кровю обагрений,
Мов розбійник навіжений,
А мертве дитя в руці,
А при нім кровава баба,
Перед ним два крешких драба
Носять капці на друці,

А довкола тлум-громада —
От така чудна парада
Вулицями потяглась.
Крики знай гудуть завзяті, —
При судейській ось палаті
Вся ота юрба зляглась.

Пан суддя вже жде на ганку,
„Абу Казем! А, коханку!
Ми знайомі вже мабуть.
Ну-ко, що ти вдрав нового,

Що людей привів так багато?
Що се так вони ревуть?“

Довгу хвилю се трівало,
Напотів суддя не мало,
Поки розпитав як слід,
Хто й яку зробив провину,
Хто і як убив дитину
І роздрапав бабі вид.

Та судді хоч ясно стало,
Що було в тім ділі мало
Абу Казема вини,
Та вже мав на него шік він
І длятого так орік він:
„Поелику капцани,

„Що зробили всю ту страшність —
Абу Каземова власність,
І єї повинен він
Пильнувати, зберігати, —
То й одвіт повинен дати
За дитини сеї скін.

„Поеликуж ся дитина —
Баби внучечка єдина,

Вся надія єї дому,
То крім кари за убійство
Має Казем се злодійство
Відплатити по закону.

„Мусить з нею подружитись.
На нове дитя розжитись,
Щоб єї не вигас рід.
А за кару п'ястрів двісті,
Других двісті тій невісті
За каліцтво дати слід“.

Так премудро розсудивши,
Двісті п'ястрів получивши
Пан суддя потяг домів, —
Казем же, мов громом вбитий
Став, не знає що робити, —
Остовнів і занімів.

VII.

*Як Абу Казем поспекав ся остатньою
любови і який скарб закопав у ночи.*

Я не знаю, як є тому,
У кого в розпалі злому

Кат всю шкіру з тіла здер;
Та здаєсь, що менше-більше
Ані ліпше ані гірше
Казем чув себе тепер.

Він стояв мов остовпілий,
На лиці мов крейда білий,
Радше жовтий наче віск;
В голові єго мішалось,
Серце в груди знай стискалось,
В ухах чув ся шум і тріск.

Далі шепнув: „Боже, Боже!
Що то людська злоба може!
Бий вас божий грім усіх!
Я знесу ті всі руганя,
Чень вас ще мої зітхання
Здують мов ковальський міх!“

Так побожно він зітхнувши,
Вид турбаном завинувши
Скулив ся, щоб геть іти;
Та в тій хвили руки штири
З двох боків єго вчепили:
„Гей, кудиж те справивсь ти?“

Абу Казем аж здрігнув ся,
Зупинив ся, озирнув ся, —
Бачить, се поліціант.

Він держить єго за поли
Тай кричить: „А гов! Поволи!
Пане, ось де є ваш фант!“

„Що за фант?“ — „Ну, ваші капці.
Пане, ми не голодрабці,
Ми не ласі на чуже!
Ось вони, ще й на дрючині:
Нате вам їх! В тій хвилині
Забирайтесь з ними вже!“

Весь народ зареготав ся.
Абу Казем не змагав ся,
Капці на коркоші впер
Тай махає — та поволи!
Знов щось сїп єго за поли
Тай кричить: „Що ж я тепер?“

Знов оглянувсь Абу Казем
Тай аж весь здрігнув ся разом,
Мов в кропиву голий сїв:
Се ж та баба, що з за неї

Він зазнав біди сієї, —
Щоб її де вовк іззів!

Вся розпатлана і боса
І брудна і кривоноса,
В роті чорні зуби два,
Руки мов граблі худії,
Щоки мов та грязь сідії,
А голосить мов сова.

От така то краля мила
Абу Казема вчепила
Наче грішну душу кат:
З ним під руку забираєсь,
Примиляєсь, усьміхаєсь,
Мов він муж її чи брат.

„Абу Каземцю, мій друже!
Не смутись міні так дуже!
Вид свій милий розпогодь!
Вжеж тобі за всі ті страти
Скарб великий і богатий
В мні отсе дає Господь.

„Ах, я так тебе кохаю!
Все віддам тобі що маю,

Всю себе тобі віддам.
Ох, як рада я безмірно!
Лиш мене люби ти вірно,
Рай правдивий буде нам!“

Абу Казем теє вчувши
Та хребет в дугу зігнувши
Силкував ся утекти,
Та бабиця не пускає,
Єго к собі притискає
Тай говорить: „Що ж се ти?“

„По що так мене волочеш?
Чи втекти від мене хочеш?
Чи забув, як винав суд?
Коли любиш, люби дуже,
А не любиш, не жартуй же,
Сплату дай міні ось тут!“

Щоб від баби відчепитись,
Мусїв Казем знов поритись
В своїм чересї як стій:
Триста п'ястрів добуває,
Важко стогне і зітхає
І дає і мовить їй:

„Бий тебе суха коцюба,
Ти красавице беззуба!
На́ отсе та подавись!
На́ добро моє, натїш ся!
Шнур купи собі й повісь ся,
Лиш від мене відчепись!“

Баба гроші загорнула,
Та на Казема зирнула,
Мов єї він батька вбив.
„Ти без серця! Що монети!
Та чи справді-ж так мене ти
Ані раз не полюбив?“

Люд регочесь, рака лазить,
Абу Казем тільки й па́зить,
Щоб від баби драла дать.
Сплюнув люто, відвернув ся,
Між юрбою протиснув ся
Тай понер куди видать.

Біг отак, не зупиняв ся
І назад не обертав ся,
Бо мороз дер по хребті,
Аж до дому причвалавши,

Двері всі позамикавши
Відітхнув у самоті.

Відітхнувши, відсапнувши
І на капці позирнувши
Мало знов він не здурів:
Бачилось єму в тій хвили,
Що вони єму грозили:
„Впадеш через нас у рів!“

Абу Казему аж тісно,
В животі зробилось млісно,
В лівім вусі дзінь-дзінь-дзінь!
Рогом очи витріщає
І на капці поглядає
І тремтить увесь мов тїнь.

Далі каже: „Боже правий!
Певно дух якийсь лукавий
В тії капці увійшов!
Вже-ж я певно бідний згину!
В нещасливу годину
З ним собі я в спір зайшов!“

„Що-ж мені тепер робити?
Сего ворога не вбити

Ні прогнати пати́ком.
Злого духа не підкупиш
Ані другим не відступиш
Ні не ки́неш геть тайко́м!

„Та стрівайте! Маю раду!
Чейже в більший гріх не впаду,
А позбудусь може зла!
В тії капці з добра-длива
Певно пакісна, злослива,
Грішная душа вийшла.

„Відбуває тут покуту
І на мене пізьму люту
Певно мусить мать за те,
Що над нею збиткував ся,
А єї не здогадав ся
В місце схоронить сьвяте!

„Аджеж кажуть мудрі люде,
Що души такі́ не буде
Супокою, хоч пронадь,
Поки хто єї зостанки
Із молитвою до ямки
Здогадаєсь закопати.

„Грішна душечко покутна!
Ох, даруй, що баламутна,
Мисль моя, мов те дитя,
Доси вперто так блудила
І тебе не нарядила
До спокійного бутя!

„Та тепер, свій гріх пізнавши,
Стільки кар за него взявши,
Я мов брат, мов рідний твій
Ще сю нічку з молитвами
В затишку тебе до ями
Схороню на супокій!“

Хто-б побачив, як наш Казем
У побожність вдаривсь разом,
Як над канцями прикляк,
Як молив ся, в груди бив ся,
Охав, на землі стелив ся,
Рік би: Стік ся неборак!

Е, та добре нам судити,
Як так з боку все слідити, —
А стрібуй гіркої пить,
То весь сьвіт тобі затьмить ся,

І здуріти не дивниця :
Будеш капці хоронить !

Так до ночі промолившись
І водою окропившись
Абу Казем заступ взяв,
Капці завязав в мішище
І на близьке кладовище
Серед ночі почвалав.

Там довкола озирнувшись,
Коло муру в лук зігнувшись
Став глибоку яму рить,
Потім капці в ню вложивши
І присипавши й прикривши
Помоливсь і щез у мить.

VIII.

*Служи про чарівника і Абу Каземова
руїна.*

Всюди темно, тихо, глухо.
Напружає око й ухо
Абу Казем всяку мить,
Та дарма! Мов у могилі!
Незвичайного не в силі
Нічогісінько зловить.

Та зла доля хоч незрима
Знай очима злобно блима
І слідить за ним, слідить!
Лист шелесне, гилька хрусне,
Пес загавка, фіртка лусне —
Абу Казем знай тремтить.

Вбіг до дому, за хвилину
Вліз у ліжко під перину,
Богу дякує, що так
Все пішло єму щасливо, —
Та зла доля, хоч ліниво,
Все повзе за ним як рак.

Як се так вона зновила
І кому найперш відкрила —
Се втопила в п'їтьмі ніч:
Та досить, що до схід сонця
Від віконця до віконця
Бігла ся кумедна річ:

Вартовий сказав Селїму,
А Селїм знов Ібрагіму,
А від сего чув Ахмет,

Від Ахмета дід та баба,
А від сих ціла громада
Сеї нечуваний предмёт;

Сеї ночі в пізну добу
Край каліфового гробу
Хтось стогнав і землю рив,
Щось шептав і щось мурликав,
Знать нечистих духів кликав,
Потім скарб у землю скрив.

Мусів бути скарб здоровий,
Бо мішище двокірцьовий!
Як він там єго заніс?
Певно но о власній силі,
А заніс і при могилі
Закопав нараяв біс.

Скарб у землю закопавши,
Приптоптавши й приплескавши
Він те місце так закликав —
Стражник чув на власні вуха —
Щоб від разу впав без духа,
Хто б копав там починав.

Вдравши вчинок сей поганий
Чародій той окаянний
Знявсь у гору наче птах
І через паркан лиш фуркнув, —
Вжеж то біс єго так штуркнув!
Аж згадати теє — страх!

Ну, та стражник не таківский!
Вчинок бачучи дідьківский,
Хоч зимниця ним трясла,
За чарівником тим адським
Повз по вулицям багдадським
Геть аж до єго житла.

Ледво рано зазоріло,
Донесло ся вже се діло
До багдадского судді,
То суддя від тої мови
Схопивсь наче лев на лови.
Го, го, го! Вжеж будь біді!

Чисто вмившись, помолившись,
Поснідавши тай убравшись
Мовив він до посіпак:

„Зараз кличте вартового!
Чародія нам ось того
Нині треба ще на гак!“

Як для зла, то вартового
І шукать не треба довго —
Він і сам десь близько ждав;
Пан суддя вже в уніформі,
З вартовим по всякій формі
Протокол як стій списав.

„А тепер гляди, небоже!
Докінчить се діло гоже —
Твій найперший заповіт!
Правду своїх слів докажеш,
Сли нам зараз же покажеш
Чародія того слід!“

Пан суддя в одну хвилину
Вдяг турбан на голову,
Посіпак узяв сім пар —
І готов був до походу
Хоч в огонь, а хоч у воду,
Мов козак той на Татар.

Рушив похід вулицями,
Та не прямо, манівцями,
І що хвилі ріс, міцнів,
Бо що крок юрба цікава
Чуючи яка се справа,
Приставала к ним з боків.

За малої пів години
Натовп люду незлічимий
Гоготів неначе грім,
Вулицями плив, як слиж вивсь,
Аж нараз спинивсь і стіжбивсь
Там де Каземів був дім.

Вартовий сказав: „Ось тут він!“
Пан суддя сказав: „Мабуть він
Ще не вилетів, ще спить.
Ну-ко живо, як найтихше
З всіх боків отсю хатище
Щільно треба обступить!“

Люде хату обступили,
Та гармідер учинили,
Шум такий і гук і рев,

Що збудив ся Абу Казем,
До вікна підскочив разом:
Зловлений, мов в сіти лев!

Ще не знає, що за штука,
Вже суддя у двері стука:
„В імя права! Одчиніть!“
А народ реве та кличе:
„Де ти, клятий чарівниче?
В комин на мітлі не їдь!“

Абу Казем одчиняє,
Весь тремтить і сам не знає,
Чи живий він, чи мертвий.
Пан суддя відразу к ньому:
„Ти господар сего дому?
Бе, ми знаємось, старий!“

Тут всі люди мов здуріли,
Засьміялись, заревіли:
„Абу Казем! Чарівник!
Он хто зорі краде з неба!
Он кого спалити треба!
Стережіть, щоб нам не зник!“

„Люде добрі,“ мовить Казем, —
Та суддя як крикне разом;
„Стій! Ні слова! Ні мур-мур!
Хлопці, гей! для остороги
Разом в него руки й ноги
На один звяжіте шнур!“

Абу Казема що сили
У обарінок скрутили,
Положили на поміст, —
От тоді суддя сідає
І допроси починає, —
Що то Казем відповість?

„Як зовеш ся?“ — „Абу Кассім.“
„Чим жиєш ти?“ — „Хлібом, мясом...“
„Люде, чуєте? Блюзнить!
Хліб та мясо він вживає,
Ласки ж божої не знає,
Що живими нас держить!“

„Маєш нам тепер сказати,
Сли не хочеш, щоб у пяти
Ми пекли тебе огнем;

Що за чари в ніч ти діяв,
Де й яке ти лихо сїяв?
Говори, бо ми почнем!“

„Люде добрі, — стогне Казем, —
Хоч печіть, хоч бийте плазом, —
В чарах несвідомий я!
Капці, капці ті прокляті,
Що хотів я поховати, —
Ось уся вина моя!“

„Що, брехуне ти проклятий?
Капці хтів ти поховати?
Чи здурів, чи дуриш нас?
Зараз все признай для суду,
Бо як ні, то зараз буду
З шкури в тебе дерти пас!“

Бідний Казем стогне, оха,
Заикаєсь, та по троха,
Путаючись в купі слів,
Хоч безладно та нескладно
Та тим більш для всіх принадно
Своє горе розповів.

Та чим більш він плакати хоче,
Тим сильнійше люд регоче,
Аж тримаєсь за боки;
Лиш суддя мов чорна хмара:
„Брехо, не мине тя кара
Справедливої руки!“

„Хоч ти крутиш і циганиш,
Але нас не отуманиш!
Ну-ко, зараз нас провадь,
Де ті канці поховав ти!
Та як в тім не буде правди, —
Будеш тяжко відбувать!“

Тут зайшла маленька хрія:
Як старого чародія
Аж до цвинтаря дігнуть?
Чи єму розпутать ноги,
Чи тягнути край дороги,
Чи для него віз нанять?

Бачте, вірять музульмане,
Що як лиш на землю стане
Чарівник, то дідьчих сил

Набереть ся, напоганить,
Всіх одурить, отуманить,
Щезне, полетить без крил.

Та на те найшла ся рада.
„В міх его!“ кричить громада.
Вперли Казема в мішок,
Завязали чуб до речі,
Два драби взяли на плечі
Просиливши на дрючок.

Як колись із Галааду
Добрий кетях винограду
Два жидове взявшись враз
На дрючку несли під гору
До жидівського табору
До Мойсея на показ, —

Так у місі на дрючині
Абу Казем бідний нині
На кладовище чвалав,
А за ним суддя престрогий,
А довкола люд премногий,
Мов рухливий, пестрий сплав.

Та ось збили ся тісніще.
Стражник мовить: „Ось се місце!“
А суддя: „Розпутать міх!“
Виліз Абу Казем з міха,
Та слаба єму потіха
Серед тих людей усіх.

Мусів місце показати;
Зараз кинулись копати, —
Живо капці віднайшли;
Втішились мабуть капцюги
З пана свого наруги,
Тай що їм не гнить в землі.

Абу Казем мов розбитий,
Сумовитий, не сердитий
На ті капці кинув зір.
Ну, програв остатню пробу!
Вже тепер лягай до гробу,
Але капцям більш не вір!

Ой зітхнув бідак, похнюпивсь!
Тимчасом суддя насупивсь
І до Казема мовля:

„Святотате! Тле мерзена!
Твоїм ділом осквернена
Ся посьвячена земля!

„Варт би ти на паль за тее!
Та щоб місце се сьвятее
Смертний присуд не сквернив, —
Облекши свої калити:
Пять сот пястрів заплатити
Мусиш так як завинив.

„Триста пястрів на сьвятині,
Сто міні за труди нині,
Вартовому пятьдесят,
Решту на весь люд сей чесний!“
„Ось присуд тобі чудесний!“ —
Приняли ся всі кричать.

Абу Казем на коліна!
„Пане, се-ж моя руїна!
Де-ж сі гроші я візьму?“
Та суддя рік по хвилині:
„Сли не зложиш їх ще нині,
Повандруєш у тюрму!“

IX.

*Як Абу Казем своїми капцями зробив
революцію в Багдаді.*

Як часом у темній пуци
Блуд кого візьме ся злющий,
Помотає всі стежки, —
Чоловік у дикім страху
Там і сям біжить без шляху,
Мов овечка насправжкі,

Котру гонить вовк лапастиий, —
І чим більше він понасти
Силуєсь на правий шлях,
Тим густійша оболока
Сьвіт єму краде з під ока,
Щоб в знесилі він поляг, —

Так і Казем бідолаха,
Видко — волею Аллаха,
Що скупар був сьвітовий,
Через капці ті суціги
У такі внав рештабіги,
Що хоч сядь та вовком вий.

І чим більш він силкував ся,
Наче в сіти вюн звивав ся,
Щоб їх збутись на кінець,
Тим впертійш вони вертались,
За полу єго хватались,
Мов заклятий в казці мрець.

Ось тепер, як ті шкрабища
Зо сьвятого кладовища
З під землі злий дух відгріб,
Як ще Казему в додатку
Стопястрівок видер п'ятку —
Геть весь скарб єго, весь хліб, —

То сердега вже не плакав
І не охав, не балакав
І не торгав борода,
Лиш сидів неначе змитий,
Мов мертвець рядном укритий,
Що не знає вже біди.

Так без мови і без руху
І без болю, мов без духу
Довго, довго він сидів;

В хаті пусто, голі стіни,
Та він вперто, без відміни
Все на капці лиш глядїв.

Капці-ж клятїї, безбожні,
Мов пани які вельможні
Знай пишались перед ним —
Повні глини і каміня,
Мов не-божі сотворіня
Видом пуджали грізним.

Абу Казем стуманїлий
Чув, як капці гомонїли
Ось таку до него річ:
„Дурню! Нас ти відцурав ся!
В пястрах, скарбах ти кохався!
Деж тепер є пястри? Пріч!

„Де олійок твій рожевий?
Де котел є твій спіжевий,
Що в нїм гроші ти дусив?
Ну, за чим ти бігав, тюнав?
Зуб судьби усе те схрунав,
Тільки нас не розкусив.

„Ми одні, чи чуєш, друже,
Так тобі є вірні дуже,
Як ти сам був вірний нам.
Стільки літ проживши спільно
Вже розстатись нам не вільно
На потіху ворогам!

„Що вони собі міркують?
Най із тебе й з нас кепкують,
Ти старий про те не дбай!
Нас державсь як був багатий,
Нас до смерти мусиш мати,
В нас вийдеш і в божий рай.“

Абу Казем стуманілий
Враз підскочив мов здурілий,
Кинувсь бігти до дверей;
В руки голову сціпивши,
Вуха пальцями закривши
Простогнав він: „Боже крий!

„Я дурію! Я дурію!
Двох думок злічить не вмію,
А промову капців чув!

Що вони від мене хочуть ?
Чом житє моє лоточуть ?
Щоб їм вік поганий був !

„Нї, не витерплю я з ними
Ані днини нї години !
Сам їх вид мене убе !
Або сам втечу де з хати,
Або мушу їх запхати
Так, що й чорт їх не найде.“

Так він душу облекшивши,
Міцно се постановивши
Ладитись в дорогу став :
Ноги вбув, оперезав ся,
Плащ накинув, геть зібрав ся,
Канці в міх запакував.

Чи снідавши що, чи з постом,
Кладкою чи може мостом
Через Тіґріс перебравсь,
І тоді вже шахом-махом,
Не стежками ані шляхом
В чисте поле він попхавсь.

Ходить, лазить, житєм важить,
А тут з верха сонце пражить,
Мов наняте для біди;
Абу Казем сохне, вяне, —
То присяде, то знов стане,
Та пищить: води! води!

Втім — чи чорт отсе чарує,
Чи на правду ухо чує
Під землею: буль, буль, буль!
Казем скуливсь, схопивсь духом
Тай побіг кудись за нюхом,
Наче жид той до цибуль.

Біг, біг, біг ще з пів години,
Аж ось глянь: на дні долини
Невеличке озерце
Холодочком подихає,
Мов від сонця в тїнь ховає
Кришталевеє лице.

Сїв наш Казем, покріпив ся,
І обмив ся і напив ся,
Свобіднійше відітхнув,

Богу дяку дав сердечну,
Що в сю спеку безконечну
Хід его сюди звернув.

Спочивав тут добру хвилю
І таку чув пільгу милу
Волю в серці і простір,
Мов уся біда від нині
Геть забігла в багна сині,
Щезла в темних зворах гір.

І в душі его старечій
Шибло враз: „Ануж, до речі,
Моїм капцям місце тут?
Ся вода глибока таки,
В них тяжкії каміняки, —
Кину, буде їм капут!

„Адже тут де гляне око,
Як далеко і широко,
І душі людей нема!
Рибаки сюди не ходять,
Стражники туди не бродять, —
Тут спокій, тиша сама!“

І не довго міркувавши,
Капці добре розмахавши
З міхом бух до озерця!
Навіть серце не здригнулось,
Прочуте не окликнулось
В бідолашного старця!

Де там! Він ще рад-радиський,
Наче той коняка міський,
Що на поле вирвавсь раз;
Рже і фірка й сам не знає,
Чи пасе ся, чи гуляє,
Чи хомут на вік отряє?

Так наш Казем відпочивши,
Капці в озері втопивши
Холодком вертав домів —
А такий веселий, ручий,
Наче скарб найшов гадючий,
Що й ціни сказати не вмів.

Йде — руками розкладає,
Усьміхаєсь, щось гадає,
Навіть пробував співати

„Ні, не зломить доля злюка!
Абу Казем кренка штука,
Буде з нею воювать!

„Хоч ти й як мене прищерла
І гіркого перцю втерла
Через капці ті міні,
Та не думай, що я внаду!
Дам собі ще якое раду,
А не вступлю ся, о ні!

„Дім продам — старий домище,
А про те він варт ще висше
Як тих тисяч пястрів! Ну,
Тисяч пястрів, та ж се гроші!
Ой, які ще я хороші
Гендлі з ними розпічну!

„Наплюю на всі олійки
(Тут нещасної сулійки
Пригадавсь ему кінець),
Кину ся на шовк, тканини,
Одамашки, кармазини, —
Славний буду я купець!“

Поверну́в до дому в нічку,
Не вечеряв, навіть свічку
Не світив, а спати ляг;
Спав спокійно мов дитина,
Снив, що він малий хлопчина
Знай гуляє по полях.

Та як рано встав з постелі,
По своїй зирнув оселі —
Голо, пусто, сумно скрізь!...
То аж згорбивсь і насовивсь,
Мов на лихо знов готовивсь,
Ждав на підступи якісь.

День минає, другий — тихо.
„Ну, значить: минуло лихо!“
Абу Казем міркував;
І вже з легка, осторожно,
Чи де що здобуть не можна,
По базарі мишкував.

Як той пес, котрому вуха
Й хвіст обтято, лячно нюха,
Все ховаєсь по кутках,

Боком ходить, озираєсь,
Всього острого лякаєсь —
Так засїв під шкуру страх, —

Так наш Абу Казем бідний
Мов заклятий, мов негідний,
Мов приبلуда, мов знайдух
Вулицями повз несміло, —
Горе так єго присіло,
Що прибило в ньому дух.

Та відсапавшись крихітку,
Мов та квітка, що у літку
Вітер до землі пригне, —
Він почав знов підійматись,
І міцніти й простуватись,
Горе забувають страшне.

Аж отсе одного рана
Чує: баба наче п'яна
Коло студні щось кричить.
По хвилині — дві, три, штири
Хором крик такий счинили,
Аж в ухах єму лящить.

Слуха Казем: що за диво?
Чень же не впилісь так живо!
Тай тоді чого сей крик?
Чи напав на місто ворог?
Чи мечет розбив на порох?
Чи каліф де з міста зник?

Рад би знати, що там преці,
Але щось мов тьохка в серці:
„Стережись! Не пхай там ніс,
Де тебе ніхто не просить!
Вже коли бабами носить,
То жартує певно біс!“

Крик при студні дужчий, дужчий...
Вже там тлум зібрав ся злющий,
Вже ревуть — добра не жди!
Чути: „Зрада! Дідьчі штуки!
Дайте нам тих злюк у руки,
Що збавляють нас води!“

Казем теє зачуває,
Вийшов з хати тай питає:
„Люде добрі, що вам є?”

Що за крик тут, що за ропіт?
Що з водою вам за клопіт?
Хто води вам не дає?“

„Гей, — говорить хтось з народу, —
Вчора ще ми мали воду
З сеї студні як хрусталь,
А тепер — що за причина?
Хоч би вам одна краплина!
Не тече, аж серцю жаль!“

„Щож нам всім тепер робити?
Чим нам митись, що нам пити,
Чим варити? Гвалт! Розбій!
Гей, біжим до магістрату,
Най на студню сю заклату
Нам порадить що, як стій!“

І вже з криком вулицями
З дрекольми і налицями
Йде збунтований той тлум:
Тут зітханя, онде сльози,
Там проклятя і погрози,
Галас, крик і рев і шум.

Ба, чим ближше до комуни,
З права, з ліва, з боку суне
Все нова й нова юрба:
Водоноси з коновками,
То прачки йдуть з праниками —
Всіх одна жене журба.

Пляц широкий заповнили,
Заревли всі враз, завили:
„Гвалт! Води, води, води!
Хто нам воду вкрав із студні?
Кляті вороги облудні!
Дайте-но нам їх сюди!“

Страх пішов по всім Багдаді!
Вже й житю пани не раді
На засіданє зійшлись.
„Воду красти що повід?
Найпевнійше водопровід
Пошував ся десь колись.“

І одні людий втишають,
Другі знов майстрів збирають
Водопровід розслідить.

Не було се легке діло...
Вже геть-геть повечеріло
Без води пищить, гудить

Весь народ, тремтять всі власти,
Бо тлум грозить ся напасти
На уряди, на склепи...
Аж ось радість! Всі криниці
Буль-буль-буль! Крізь рури з криці
Трисли водяні стовпи.

„Як? Де? Відки? Що за диво?“
Весь народ пита сквапливо, —
Та ніхто не відповість.
Лиш майстри, котрі ходили,
Водопровід розслідили, —
Можуть дати певну вість.

Величезний здвиг народу,
Що весь день чекав на воду,
Жде тепер на тих майстрів.
„Ось надходять! Живо! Живо!
Говорить, яке там диво?“
Тлум реве, немов здурів.

X.

*Остатній удар на Абу Казема і єго
поєднанє з капцями.*

Вечеріло, сутеніло...
Чи було яке там діло
В Абу Казема, чи ні —
Щось весь день було так нудно,
Думать годі, спати трудно,
Прочутя якісь скрутні....

То походить, то знов ляже,
То щось пише, то знов маже,
То чита святий Коран,
Та слова перед очима
Скачуть, кров у виски грима,
Мов о стіни бє таран.

Прочувало серце лихо
Билось і квилело тихо,
Мов голодне немовля,
Та голодний ум старечий
Невиразні тії речі
Дусить, цитька, придавля.

Та нараз — всесильний Боже! —
Що се все значить може?
Крик роздав ся наче грім.
Голосів страшна громада
Репетує: „Зрада! Зрада!
Тут він! Тут! Єго се дім!“

Абу Казем теє чує —
Вже не мислить, не міркує,
Похолов увесь як труп.
Серце вже єму сказало:
„Знов на тебе лихо впало!“
І вже жде розжертних куп.

А на дворі люд лютує,
Ломить двері, репетує:
„Де він? Дайте нам до рук
Сего жида, водокрада!
Розтоптать єго як гада!
Мало смерти! Мало мук!“

Абу Казем весь здригнув ся,
З остовпіня враз прочнув ся,
Ледво дишучи піднявсь,

Сил остатніх добуває,
Проти люду виступає,
І оттак до них озвався:

„Люди добрі, горожане!
Що се за таке погане
Діло мав я поповнить?“
Та юрба его запекла
Заглушила: „Згинь! До пекла
Йди чортам отак служити!“

І ручища вже тугенькі
Хан его мов у обценьки,
Вяжуть, крутять, аж хрустять.
Сотня голосів гукає:
„Зараз смерть тебе чекає!
Гріх живцем тебе пустить!“

„Люди добрі, — плаче Казем, —
Я-ж безсильний, я ваш вязень, —
Бийте, вішайте мене!
Я вам вирватись не в силі.
Та скажіть, сусіди милі:
Що зробив я так страшно?“

„Що зробив? Огидну зраду!
Ти хотів весь люд Багдаду
Спрагою на смерть вморить!
Ти заткав нам водопровід,
Ти був бунту й шуму повід!
Признаєш, чи хочеш крить?“

„Признаватись? Боже правий!
Ти мій свідок, ти ласкавий,
Ти невинність не скривдиш!“

„Що, невинність? — люд скрегоче,
Він вдавать невинність хоче!
Ось наш доказ! Погляди-ж!“

Люд в тій хвили простунив ся,
Хлон у хату протовнив ся
Мокрий, ззяблий, ледво ліз;
Оберемком, у охাঁці
Абу Каземові капці
Він постогнуючи ніс.

Серед хати їх придвигав,
Гепнув аж весь дім заплигав,
В батька матір так і гне:

„Бий тебе суха ялиця!
Чи ж не гріх то? Чи годить ся
Так морочити мене?

„Пане, тут гукають люде,
Що отсе ваш мебель буде.
Я не знаю. Та коли
В водопровід ви їх вергли,
Всему місту воду сперли, —
Гарний плід ви здобулі.

„Знайте, наші люди штири
Мало смерти не пожіли
В сперту лазячи діру:
Їм на ліки і вею плату
Ви дасте, коханий тату,
Бо я шкуру з вас зідру.

„Знайте далі: щоб ті канці —
Кротъ за ногу вашій бабці! —
Із каналу там дістать,
Мусіли ми — на сумлінс! —
Водопроводу склепіне
На три лікті руйнувать!

„Що за се вам добру плату
Подиктують з магістрату —
Будьте певні, пане мій!
А тепер іще за працю,
Що приніс вам сюю цяцю,
Заплатіть міні як стій!“

Абу Казем слів тих слухав,
Наче чемерицю нюхав,
Далі скрикнув: „Божий суд!
Люди! На стіну не лізьте!
Забийте мене, повісьте
Без розмови зараз тут!

„Жить обридло! Надокучив
Сам собі я й вас намучив...
Видно Бог мене прокляв.
Най сновнить ся суд той разом!“
Те сказавши Абу Казем
Тяжко-важко заридав.

В тім народ заметушив ся,
У дві лаві розстунив ся,
Ага*) в хату увійшов,

*) Те що комісар поліції.

А за ним грізнії марш:
Поліцейських штири пари:
З криком: „В імя права! Гов!“

„В імя права! Всі тут разом!
Хто між вами Абу Казем?“
Абу Казем мовить: „Я.“
„Маєш з нами без протесту
Йти до міського арешту —
Воля влади, не моя.“

Абу Казем похилив ся, —
Вже не плакав, не молив ся,
Знав що тут єму канут.
Там у міській буцегарні
Дні і ночі йшли не гарні,
А він ждав тай ждав на суд.

А тим часом комісарі
То по штири, то парі
В его домі так і шпять:
Урядують, оглядають,
Щось цінують, викладають,
Рвють, порпають, глядять.

Довго порались — та марно,
А вкінці списали гарно
Що хотілось їм списать;
Абу Казема з арешту
Привели, щоби всю решту
Присуду єму сказать.

„В імени царя і Бога!
Щоб був пострах і тривога
На зломісляччих усіх,
Щоб всі проби зради й бунту.
Вирвать з коренем до шпунту,
Завязать мов кицьку в міх —

„З огляду, що Абу Казем
Вперто, злобно раз за разом
Наш нарушував спокій,
Врешті стримав водопровід,
Тим до розруху дав повід,
Страту касї містовій —

„Ми, правителї народу
За ті псоти, за ту шкоду
Ухвалили: у секвестр

Дім підсудного узяти,
Все що мав — сконфіскувати
І вписати у реєстр.

„А що слідства урядові
Дібр движимих в его домі
Ніякіських не найшли
Окрім кашців колосальних,
Що причиною фатальних
Всіх пригод его були —

„То ми з огляду й надії
На літа его старії
Ухвалили записать:
Щоб знав наших ласк ехемпла,
Без заплати такси й штемпля
Кашці ті ему віддять.

„Присуд сей є слово боже.
Винуватець виправді може
Жалуватись до царя, —
Та се будуть нам докори,
Знак зухвальства й непокори,
А за се не жди добра.

„Тож гляди, ти діду клятий!
Пробуй лиш рекурсувати, —
Зараз у тюрму підеш.
А вже там тобі на пробу
Ми такого всиплем бобу,
Що й рішинця не діждеш.“

Абу Казем аж здрігнув ся
В три погібелі зігнув ся
Руки к серцю приложив:
„Ай, панове! Золоті-сьте!
Все приймаю, хоть повісьте,
Бо на все я заслужив.“

„А отсе, що в своїй ласці
Віддали мені ви капці —
Се глибоко чую я!
О, бо добру я тюрму мав,
В пості й холоді роздумав,
Що за скарб в них маю я.“

„Бачте, був я зла катряга,
Безсердечний скувшидряга,
Від голодних дер я хліб,

Голих, бідних пер в болото,
Лиш у срібло та у злото
Душу всю свою загріб.

„Та Аллах благий та бисерий
Знать добра доглянув іскри
У душі моїй на дні;
Сими капцями мов міхом
Іскри ті роздув з успіхом
У могучії огні.

„Все моє добро дочасне,
Все що я вважав за власне,
В тих огнях мов труск спалив,
Щоб хоч на старії літа
Вільно міг я в сьвіт глядіти,
Всіх любив, єго хвалив.

„Капці, скарбе мій великий!
Вамиж то нога владики
В мою душу увійшла!
Вами Бог мене сліпого
Вивів з пінтьми, із грузкого
Багновища злюби й зла!“

І до кашців своїх бідних
Він припав немов до рідних
Їх любовно цілував, —
Далі шнура розмотавши
І на плечі їх поклавши.
Добре знов їх привязав.

„Ось, панове, так від нині
Аж до смертної години
В місті буду я ходить
Жебраком та богомільним,
Та від зла й покус всіх вільним,
Буду кашці ті носити.“

Се сказавши поклонив ся
І помалу віддалив ся.

„Одурів“ — рекли пани.
Серце троха в них щеміло.

„Нуж каліф узнасть, в чім діло?“
З страхом думали вони.

Та високоїли ся живо.
Абу Казем став правдиво
Щирим, дійсним жебраком.

Вулицями волочив ся,
Під мошеями*) молив ся,
Тричі в Мекку**) йшов пішком.

Довго він прожив ще в Бозі,
Вмер десь голій у берлозі,
З капцями его затим
По жебрацьки й поховали,
Споминали, величали —
Він турецьким став сьвятим.

*) Мошея — магометанська божниця.

**) Мекка — місто в Арабії, де похоронений Магомет. Хід до сего міста вважає ся заслугою і спасенним ділом для кожного магомедаця і кождий обв'язаний хоч раз в житю бути там.

